

f.v.t.), men i den efterfølgende »Stridende rigers periode« (ca. 450-221), måske endda så sent som i første halvdel af 3. århundrede, i staten Ch'i.

Antagelsen er dog ikke så ny, som den præsenteres her. Allerede i 1200-tallet mente den kinesiske forsker Yeh Shih, at *Krigskunsten* var yngre end almindeligt antaget (s. 114). I vort århundrede har den tjekkoslovakiske forsker Jaroslav Prusek (af typografiske grunde mangler efternavnet to accenter) i 1949 med argumenter, som på mange punkter svarer til Jens Østergård Petersens, ment at kunne datere værket til begyndelsen af 4. århundrede f.v.t. Samuel M. Griffith kom i kommentarerne til sin oversættelse af værket fra 1963 til en lignende datering, i øvrigt uden at kende Prusek's bidrag. Det kan siges, uden at gå i detaljer, at den endnu senere datering, som Jens Østergård Petersen foreslår, også rejser problemer.

Væsentligt i denne sammenhæng er det imidlertid, at *Krigskunsten* meget klart afspejler de grundlæggende ændringer, der fandt sted i kinesisk krigsførelse i de »Stridende rigers periode«. Der blev færre og større stater, og disse stater blev mere centralistisk styret. Hærene blev større og krigsførelsen mere professionaliseret – dermed også langt mere kostbar. At forudsigelsen af den »sikre sejr« der ved også fik langt større betydning, er indlysende, og *Krigskunsten* passer udmærket ind i denne sammenhæng.

Selve teksten til *Krigskunsten* har, som det kan forventes med et så gammelt værk, en kompliceret overleveringshistorie, som Jens Østergård Petersen omhyggeligt gør rede for (s. 234-43). Vigtigt er i denne sammenhæng et fund i 1972 af en samling tekster fra 2. århundrede f.v.t., herunder også *Krigskunsten*. I sin oversættelse har Jens Østergård Petersen gjort brug af dette fund og herudfra på en række punkter nuanceret oversættelsen, som det fremgår af tekstkommentarerne (s. 94-98).

Til sidst en mere »teknisk« bemærkning. Forfatteren af *Krigskunsten* er ikke kendt, og formelt er det derfor korrekt at udgive værket uden forfatterangivelse. På den anden side er værket i Kina såvel som i den øvrige verden kendt som et arbejde af Sun-tzu. Her burde den danske udgivelse alene af bibliografiske grunde have bøjet sig for en alment accepteret konvention.

Det har med denne anmeldelse været hensigten at gøre opmærksom på den højest fortjenstfulde indsats, som oversætter og forlag har gjort ved at bringe en dansk udgave af et væsentligt krigsteoretisk værk, som stadig er meget læseværdigt.

Niels Amstrup
Institut for Statskundskab

Klaus Nielsen og Ove K. Pedersen (red.), *Forhandlingsøkonomi i Norden*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1989, 306 s.

Begrebet forhandlingsøkonomi er i skandinavisk sammenhæng næsten blevet identisk med bogen *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministration*, som i 1978

f.v.t.), men i den efterfølgende »Stridende rigers periode« (ca. 450-221), måske endda så sent som i første halvdel af 3. århundrede, i staten Ch'i.

Antagelsen er dog ikke så ny, som den præsenteres her. Allerede i 1200-tallet mente den kinesiske forsker Yeh Shih, at *Krigskunsten* var yngre end almindeligt antaget (s. 114). I vort århundrede har den tjekkoslovakiske forsker Jaroslav Prusek (af typografiske grunde mangler efternavnet to accenter) i 1949 med argumenter, som på mange punkter svarer til Jens Østergård Petersens, ment at kunne datere værket til begyndelsen af 4. århundrede f.v.t. Samuel M. Griffith kom i kommentarerne til sin oversættelse af værket fra 1963 til en lignende datering, i øvrigt uden at kende Prusek's bidrag. Det kan siges, uden at gå i detaljer, at den endnu senere datering, som Jens Østergård Petersen foreslår, også rejser problemer.

Væsentligt i denne sammenhæng er det imidlertid, at *Krigskunsten* meget klart afspejler de grundlæggende ændringer, der fandt sted i kinesisk krigsførelse i de »Stridende rigers periode«. Der blev færre og større stater, og disse stater blev mere centralistisk styret. Hærene blev større og krigsførelsen mere professionaliseret – dermed også langt mere kostbar. At forudsigelsen af den »sikre sejr« derved også fik langt større betydning, er indlysende, og *Krigskunsten* passer udmærket ind i denne sammenhæng.

Selve teksten til *Krigskunsten* har, som det kan forventes med et så gammelt værk, en kompliceret overleveringshistorie, som Jens Østergård Petersen omhyggeligt gør rede for (s. 234-43). Vigtigt er i denne sammenhæng et fund i 1972 af en samling tekster fra 2. århundrede f.v.t., herunder også *Krigskunsten*. I sin oversættelse har Jens Østergård Petersen gjort brug af dette fund og herudfra på en række punkter nuanceret oversættelsen, som det fremgår af tekstkommentarerne (s. 94-98).

Til sidst en mere »teknisk« bemærkning. Forfatteren af *Krigskunsten* er ikke kendt, og formelt er det derfor korrekt at udgive værket uden forfatterangivelse. På den anden side er værket i Kina såvel som i den øvrige verden kendt som et arbejde af Sun-tzu. Her burde den danske udgivelse alene af bibliografiske grunde have bøjet sig for en alment accepteret konvention.

Det har med denne anmeldelse været hensigten at gøre opmærksom på den højest fortjenstfulde indsats, som oversætter og forlag har gjort ved at bringe en dansk udgave af et væsentligt krigsteoretisk værk, som stadig er meget læseværdigt.

Niels Amstrup
Institut for Statskundskab

Klaus Nielsen og Ove K. Pedersen (red.), *Forhandlingsøkonomi i Norden*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1989, 306 s.

Begrebet forhandlingsøkonomi er i skandinavisk sammenhæng næsten blevet identisk med bogen *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministration*, som i 1978

udkom som en af publikationerne fra Den norske Magtudredning. Her kort efter dens 10 års jubilæum må den måske vige pladsen for *Forhandlingsøkonomi i Norden?* Antologien er ifølge redaktørerne tænkt som afløseren for Hernes med fleres meget anvendte bog. Det dobbelt sigte med antologien er både at give en empirisk beskrivelse af forhandlingsøkonomiske relationer i de nordiske lande og at gøre det inden for rammerne af en nyformuleret teori om forhandlingsøkonomi.

Forfatterne bag bogen har altså sat sig selv på en relativ ambitiøs opgave. Det skal de naturligvis ikke klandres for. Tværtimod er det i dag yderst vigtigt at interessere sig for institutionelle forhold. 1980'ernes samfundsvidenskabelige analyser har især stillet spørgsmål om, hvorfor det offentlige virke er så trægt og bureaukratisk («institutionel sclerose»), og der er blevet peget på institutionelle egenskaber og selektionsmekanismer som særligt forklaringsgivende. Forestillingsverdenen har bestemt været med til at pille glansen af mono-kausale forklaringsstyper, og det ville i dag være en angribelig policy-, forvaltnings- eller organisationsanalyse, der blot behandlede institutioner som en strukturel »reststørrelse«. Erkendelsen af, at der er en kompleks sammenhæng mellem politikindhold, handlemåder og strukturer – eller på nudansk: policy, politics og polity – har sat sig igennem. Det er vel efterhånden også alment anerkendt, at denne specifikke sammenhæng ikke kan analyseres løsrevet fra de samfundsmæssige udviklinger og specielle forhold på de enkelte policy-arenaer.

Til gengæld er der stadig uenighed om, hvordan institutionsbegrebet skal opfattes, og hvordan institutionelle analyser skal gribes an. Derfor er det med stor forventning, at man går igang med at læse *Forhandlingsøkonomi i Norden*, eftersom der annonceres nytænkning og nyudvikling både teoretisk og empirisk.

Den teoretiske ramme, som Ole Berrefjord, Klaus Nielsen og Ove K. Pedersen står for, sammenfattes i et begreb om det forhandlingsøkonomiske bygningsværk, der ud over forhandlinger som beslutningsinstrument omfatter normative og institutionelle rammer. Der tales om komplementære institutioner (policy-, diskurs-, kampagne-, forhandlings- samt forligs- og sanktionsinstitutioner), der hver har deres funktion »som tandhjul i det forhandlingsøkonomiske maskineri« (s. 12), og hermed understøtter brugen af forhandlingsinstrumentet. Et væsentligt element heri er at formulere og udbrede »den samfundsøkonomiske forestilling«. Denne indtager en dobbeltrolle dels som et instrument til at samordne beslutninger truffet i en multicentreret statsstruktur, dels som normativ orienteringsramme for forståelse af samfundsøkonomiske sammenhænge og mål. Særlig interaktionen mellem de mange institutionstyper siges at være afgørende for udvikling af forhandlingsøkonomiske relationer – en forudsætning, som Den norske Magtudredning kritiseres for ikke at have med: Diskursive og institutionelle betingelser blev ikke set i sammenhæng i forhandlingsøkonomiske allokering- og beslutningsformer (s.28).

Det kan kun vurderes som positivt, at forfatterne har søgt teoretisk at udbygge institutionelle forudsætninger og arrangementer i forhandlingsøkonomien. Institutioner laver netop »forbeslutninger«, de normerer, definerer og tilskynder til bestemt adfærd. Samtidig er de ikke statiske og uforanderlige størrelser. De empi-

riske bidrag i bogen giver mange og informative eksempler på den institutionelle udviklings- og tilpasningsevne. Men spørgsmålet er, om den teoretiske ramme og begrebsmodel – der siges at kunne anvendes på tværs af sektorer – udgør et tilstrækkeligt forklaringsgivende fundament for empiriske undersøgelser. Et stort problem er efter min opfattelse, at de processuelle aspekter i forhandlingsøkonomien underbetones i forklaringsmodellen – også selv om det forsikres, at dette ikke er tilfældet (s. 22). I det forhandlingsøkonomiske bygningsværk tildeles de enkelte elementer forudbestemte funktioner. Herved bliver det vanskeligt at forklare, hvorfor netop disse funktioner er udviklet, og hvad det er for et »kit«, der holder bygningsværket sammen. Svaret herpå er ikke tilstrækkelig givet ved at henvise til den gensidige forståelse udtrykt i »den samfundsøkonomiske forestilling«. Konstitueringen og indholdet i dette begreb forbliver i hele fremstillingen dunkel og uklar, ligesom det heller ikke fremmer forståelsen, at opkomsten af institutionstyperne forklares ved henvisning til »den samfundsøkonomiske forestilling« – og omvendt.

Til gengæld er processuelle analyser af institutionel adfærd fremherskende i de øvrige artikler. Niels Elvander viser overbevisende gennem et komparativt studie af de indkomstpolitiske erfaringer i Norden – i øvrigt den eneste artikel, hvor Finland er repræsenteret – hvordan indkomstpolitik er en foranderlig og mangesidet proces. Det dokumenteres ligeledes, hvordan den konkrete udformning af indkomstpolitiske instrumenter og udviklingen heri er forankret i de institutionelle netværk i de enkelte lande.

Ove K. Pedersens artikel om lønkampens institutionelle historie i Danmark er naturligt nok det bidrag, der i størst udstrækning søger af »afprøve« den teoretiske ramme. Denne kvalificeres og udbygges da også betydeligt, men uden at de førnævnte svagheder overvindes. Victor A. Pestoff og Anton Steen behandler forhandlingsøkonomiske relationer inden for henholdsvis forbrugerpolitikken i Sverige og landbrugspolitikken i Norge og Sverige. I begge artikler er der omfattende empirisk dokumentation for organisationsindflydelsen på de behandlede policyområder.

I de efterfølgende artikler er det forholdet mellem erhvervsvirksomheder og det offentlige, som står i centrum. Ole Berrefjord og Gudmund Hernes konkluderer ud fra materiale fra Den norske Magtudredning, at især store virksomheder er aktive medspillere. Ole Berrefjords bidrag anlægger en mere generel vinkel på samme problematik og diskuterer forskellige beslutningsteoriers anvendelighed, når man skal forstå virksomhedernes interaktion med offentlige myndigheder. Nogen samlet syntese når Berrefjord næppe frem til, men artiklen afsluttes med den interessante tese, at forhandlingsøkonomien måske fremtidigt vil blive mere præget af samspil mellem store virksomheder og staten end af interesseorganisationerne. Atle Midttun tager fat på det norske vandkraftindustrielle kompleks, og det dokumenteres, hvor virkningsfuld udgrænsningen af samfundsinteresser kan være i det gennemorganiserede samfund.

I de to sidste artikler tages problemfelter op, som selv om de ikke er nye, så dog er sjældne i forhandlingsøkonomisk sammenhæng. John Petersen beskæftiger sig med pensionsfonde i rollen som kapitalejere og investorer, og hvordan disse

indgår i forhandlingsøkonomiske netværk og meningssammenhænge. Jan Ols-sons artikel omhandler samspillet mellem erhvervsliv og myndigheder på lokalt niveau med Sverige som eksempel, og der argumenteres for, at der også her er sket en styrkelse af forhandlingsøkonomiske og institutionelle arrangementer. Den empiriske dokumentation understøtter dog ikke klart, at der skulle være tale om samme drivkræfter og motiver på lokalt som nationalt niveau.

Der er megen sund empirisk viden og interessante problematiseringer i de fleste bidrag. Bogens to hovedproblemer er nok, at den dels som mange antologier lider under mangel på sammenbindingskraft, dels teoretisk har vanskeligt ved at få ambition og præstation til at hænge sammen. Nogle af bidragsyderne synes ikke at være særlig tynget af den formulerede teoriramme. Antologien bærer også den spaltning i sig, at institutionsanalysen opfattes forskelligt. Nogle lægger vægt på kontingente adfærdssammenhænge, mens andre lægger vægt på institutionernes »tingsliggørelsestendens«. Spændvidden går derfor mellem de empirisk overvejende processuelle analyser og Berrefjord med fleres forsøg på at udarbejde en strukturel institutionsteori. De sidste skal roses for, at institutionsteorien bliver mere end en genlæsning af »klassikerne«, men man kan godt være noget skeptisk, når der ikke er nogen materiel binding til policyindhold og politikdannelse. For ikke at ende i en funktionalistisk teoridannelse, må der udvikles begreber, der kan hjælpe til med at differentiere analysen på de enkelte politikområder.

Lene Dalsgaard
Aalborg Universitetscenter

Håkan Wiberg (red.), *Farväl till avskräckningen?*, Lund: Lund University Press, 1989, 209 s., Skr. 165,00.

Afskrækkelsesbegrebet er ét af de mest omtalte og omstridte begreber i den sikkerhedspolitiske litteratur. Utallige bøger og artikler har endevendt begrebet og dets konkrete politiske manifestationer. Mange forskellige analytiske synsvinkler har været anlagt, ofte kombineret med meget forskellige politiske holdninger. I forlængelse heraf har konklusionerne været meget forskellige, både hvad angår empirisk indhold og politisk tendens. Det er derfor med nogen skepsis, at man begynder på endnu en bog om emnet: kan der snart skrives mere om den sag, som er værd at læse?

Lad det være sagt med det samme: *Farvel till avskräckningen?* er værd at ofre nogle timer på – selv om størstedelen af de syv artikler, skrevet af fem freds- og konfliktforskere, hverken præsenterer helt nye analyser eller nye synspunkter. Bogen indeholder en række artikler, som indgik i Sveriges bidrag til et FN-studie af afskrækkelse, og værdien ligger primært i den generelle oversigt over afskrækkelsens grundproblemer samt gennemgangen af, hvorledes disse problemer manifesterer sig i enkelte afgrænsede tilfælde. Blandt de bedre bidrag er tre af Håkan Wiberg og et af Wilhelm Agrell.